

Přerované v zahraničním odboji

Město Přerov, o němž se zpravidla staré rakouské c. a k. úřady vyjadřovaly jako o potupném hnízdě velezrádců, stalo se v historii československého zahraničního odboje skutečně silným a čistým prameništem revolucionářské krve, připravené vždy podstoupiti nejudatnější a nejtěžší boj za svobodu národa a vlasti.

Idea rodícího se osamostatnění probudila všechny dosud dřímající vlohy a schopnosti našich hochů a veliká jejich vůle překonati všechny překážky nalézala vždy správné a spolehlivé cesty k vítězství.

Jistě dobrý prapor mužstva dodal Přerov a jeho ryze česky a vlastenecky smýšlející venkov našemu zahraničnímu odboji. A přes sto bratří, kteří odpočívají na všech bojištích světa, je nejdůraznějším dokladem toho, jak dalece se Přerovsko dovedlo obětovati pro svobodu národa. Imponujícím počtem svých dobrovolců bylo vždy také naše město dáváno za příklad všem ostatním.

Prvním Přerovanem, který se dobrovolně přihlásil do boje proti germánským zbraním, byl bratr Alexandr Zelenka. Vstoupil ve Francii do roty „Na zdar“ již dne 2. srpna 1914. Brzy byl následován Janem Chválkem, Kulfánkem, bratry Mareši a jinými.

Že v ruské legii bojovalo velké množství hochů z Přerova a nejbližšího okolí již od prvopočátku, o tom nejlépe přesvědčuje fakt, že se historické bitvy u Zborova zúčastnilo 30 bratří z našeho města a z nedalekých obcí. Přerované Leopold Kalabus a František Velikovský, jakož i Karel Ditrich z Rokytnice našli u Zborova hrdinnou smrt. Zborovák Jindřich Ječmínek zemřel po návratu do vlasti a Josef Glos je podnes nezvěstný. Dojista si již jeho popelem pohrává vítr mezi Polskem a Vladivostokem. Dva bratry stál Zborov mnoho krve. Byli to Vilém Cech od 1. a Jan Gabryš od 2. pluku. Z důstojníků, kteří prodělali Zborov, jsou to: kpt. Karel Janoušek, poručík Milán Šindelář, poručík Jos. Vira, praporčík Jos. Kocman, kpt. Vladimír Paseka a kpt. Fr. Vypelík, vesměs z Přerova, poručík Karel Senk z Popovic, podpor. Vlád. Ševčík z Ljsek a poručík Alois Chmelař ze Staré Vsi.

Z ostatního mužstva to byli bratři: Stanislav Cech, Josef Černožorský, Alois Grohmann, Jos. Mašláň, Rich. Novák, Jos. Pražák, Václav Sekera, Fr. Švanda, Jan Tšpon, Fr. Malátek, Miroslav Bartoš, Rud. Svoboda a Jar. Pírek, a konečně Alois Müller z Kozlovic u Přerova.

V Americe, v New Yorku od r. 1911 usedlý redaktor Jan Doubrava z Přerova dal se hned na počátku války se svým listem do služeb národa.

V Itálii organizoval protirakouský odboj bratr Josef Logaj z Turovic u Dřevohostic, který v Přerově vystudoval obchodní gremiální školu a přispíval také dosti hojně do místního časopisu „Obzoru“. Logaj byl zvolen v Santa Capua Vetere u Neapole jednatelem československého dobrovolnického sboru a již v roce 1917 vydával v Itálii časopis „Denní oznamovatel“, kterým uvědomoval vlašné a vychovával z nich odbojné československé vojáky. Později začal vydávati časopis „V boj“ a pořádal četné přednášky. Na podzim r. 1917 byl povolán do kanceláře Národní rady v Římě.

A když v dubnu 1918 bylo povoleno v Itálii samostatné vojsko, bylo již přihlášeno do armády více jak 10.000 zajatců, na čemž měl hlavní zásluhy br. Logaj. Horečná práce mu však zlomila zdraví a jeho plodný život byl ukončen brzy po návratu do osvobozené vlasti. Zemřel ve 35 letech.

Z dalších Přerovanů, kteří si získali velké zásluhy v bojích o státní neodvislost na italské frontě, byli bratři: major Krysa, kapitán Homola, Suchánek, Hradil, Kohout, Parobek a jiní, kteří jednak agitací pro vstup do armády, jednak na frontě bojem proti odvěkému nepříteli projevovali nejlépe svou obětavou lásku k vlasti.

Dříve, než přikročím k spravedlivému ocenění veškeré té drobné i rozměrnější práce, konané přerovskými hochy na všech zahraničních odbojných frontách, skláním se tichou pietní vzpomínkou nad popelem bratří, jichž životy byly položeny na práh krásné idee naší samostatnosti a volnosti.

Zapomenutý Přerov

Již 4. března 1915 zaznamenal časopis „Amerikán“ v Chicagu smrt Přerovana Jana Chváčka, padlého na francouzské frontě v boji proti Němcům. 28. března téhož roku položil svůj život na oltář vlasti u Neuville Karel Alexandr Zelenka, bojující v rotě „Na zdar“. A ještě několik jiných bratrů v pozdější době zkrlopilo svou krví francouzské bojiště.

Na italské frontě padl bratr Jaromír Sekera, nadporučík 31. pluku, dne 29. června 1918 na Monte di Val Bella a tam byl také pohřben. V Cartuře zemřel a byl pohřben střelec 39. pluku Metoděj Krejčíř.

Přerované u 8. pluku Slezského po prvním příjezdu do Vladivostoku v září r. 1918
(uprostřed sedící major Černošek, tehdejší velitel praporu)

V Itálii byly bojové ztráty poměrně malé, neboť vláda povolila ustavení legie teprve v závěru války. Zato však je u italských legionářů bohaté procento úmrtnosti, a to proto, že velká část bratrů prodělala trnitý ústup Albánií. Jsou to zejména bratři Logaj a Kacafirek, i řada dalších, kteří se již z útrpné cesty nevzpamatovali a brzy po návratu do vlasti nás navždy opustili.

Na ruské frontě, kde byly naše jednotky nejpočetnější, jsou také ztráty největší. Od Ukrajiny až k Tichému oceánu je rozseto mnoho rovů, v nichž dřímají své věčné sny hoši z Přerova a našeho kraje.

Již v „Družině“ padl jako vyzvědač br. Gustav Galíček. O bratřích, kteří dožívají svůj veliký sen pod mohylou u Zborova, jsem se již zmínil dříve. V boji u Bachmače padl bratr František Valenta a na břehu matušky Volhy byl pohřben bratr Josef Peluha, smrtelně zraněný při dobývání Penzy.

Brzy poté byli Přerované stiženi tou nejtěžší ztrátou. V boji u Lipjag dne 4. června 1918 byl těžce zraněn velitel 4. pluku Prokopa Velikého, bratr poručík Jan Gayer, jeden z nejsvětějších zjevů v historii našeho města. Gayer odjel po absolvování hospodářské školy v Přerově do Brazílie a tam si zakoupil statek. Před začátkem světové války si přijel pro svou matku do Přerova, zpět však se již nedostal. Byl poslán na ruskou frontu a zraněn. Po vyléčení musil znovu na bojiště. Byl zajat a již v první polovici r. 1916 vstoupil do československého vojska jako prostý voják. Od 7. roty 1. pl., kde byl brzy pro své výjimečné vlastnosti jmenován poručíkem, byl poslán k 4. pluku Prokopa Velikého. Tam bylo Gayerovi svěřeno velení 1. praporu a po odchodu ruských důstojníků jmenován zástupcem velitele pluku.

V bojích u Bachmače hájil tento důležitý strategický uzel na severním úseku proti říšskoněmeckým divizím tak obratně, že se mu jej podařilo ubránit proti několikanásobné přesile. Řadu dní a nocí tak

Zapomenutý Přerov

chránil místo nesmírné důležitosti pro průjezd našeho vojska a tím velmi přispěl ke zdárnému výsledku přesunové akce.

U vojínů svého praporu byl značně oblíben a jeho hoši byli používáni velitelem pluku k nejdůležitějším výzvědným i bojovým činům.

Po úspěšné bitvě u Bezenčuku, kterou sám vedl a kdy zahnal protivníka mnoho verst na východ, došlo k nejvýznamnější srážce skupiny Cečkovy s bolševiky u Lipjag. Společně s Céčkem vypracoval tehdy Gayer skvělý plán k tomuto boji. Sám v čele obchvatné skupiny jej prováděl. Když boj dostoupil vrchole, hoši byli na smrt znaveni a náboje již docházely, povstal Gayer a se slovy: „Tak jdeme, hoši!“ — strhl je k vítěznému útoku, v němž mu však byly prostřeleny obě nohy. Po trojí operaci za velkých bolestí skonal s přáním, aby jeho popel byl vzat domů, do vlasti.

Dne 11. června 1918 v Samaře za doprovodu všeho občanstva a bratři byl pohřben ještě se 16 jinými ve společné mohyle.

U Kázaně zanechal svůj život Ladislav Zdražil, avšak i ostatní bojiště, Ufa, Zlatoust, Celjabinsk, Barnaul, Omsk, Nižně-Udinsk, Irkutsk, celé to nesmírné pásmo, kudy kráčela slavná ruská anabase, je lemováno hroby, v nichž odpočívají i mnozí Přerované. Nejdále, až na břehu Tichého oceánu, byl pohřben bratr rotmistr Josef Soušek, učitel hospodářské školy z Rokytnice u Přerova.

Aby bylo lze si učiniti jakousi představu o početné účasti našeho města a Přerovska na československém zahraničním odboji, zaznamenávám několik čísel, jež dopomohou všem k utvoření přesnějšího obrazu. Z přerovského okresu bojovalo na všech frontách 833 legionářů, z čehož bylo 752 ruských, 58 italských a 23 francouzských.

Přerovanů bylo na Rusi celkem 158, z toho 13 důstojníků, 46 poddůstojníků a 99 střelců. V Itálii bylo 26 Přerovanů, z nichž v hodnosti důstojníků 7. Ve Francii bylo 15 vojínů a 1 důstojník z Přerova.

Po návratu domů zemřelo již z přerovských bratří 28, takže celkové ztráty dosahují nyní čísla 110, mezi něž je také čítáno 7 nezvěstných, kteří jsou prohlášeni za mrtvé.

Přerované nehráli v legiích nikde pasivní role. Ba naopak. Na všech stranách a ve všech oborech se uplatňovali jako vynikající pracovníci, vyzbrojení neobyčejnými vlohami a schopnostmi. Nelze vyjmenovati všechna vyznamenání, jimiž byli poctěni přerovští vojáci za své mimořádně odvážné a důležité vojenské služby. Jen namátkou se zmiňujeme o některých. Kromě poručíka Jana Gayera, který za svá udatenství si vysloužil několik významných vyznamenání, dosáhl vysoké pocty také bratr Ziegelheim, vyznamenaný řádem Svaté Anny za skvěle absolvované nebezpečné posláni do Němci obsazeného a úzkostlivě hlídaného Kijeva a bratr kapitán Logaj, jmenovaný italskou vládou Cavallierem řádu italské koruny. Bratr Černošek, zatímní velitel 8. pluku na Urale, byl později jmenován velitelem veškeré posádky ve Vladivostoku, kdež mu bylo podřízeno až 6000 mužů. Nejvyšší vojenské hodnosti na Rusi z Přerovanů dosáhl profesor Jaroš, který byl jmenován podplukovníkem. Po návratu do vlasti se stal ředitelem hospodářské školy na Slovácku.

V agitaci pro vstup do československého vojska na Rusi se silně uplatňoval bývalý redaktor Přerovského Obzoru Florián Zapletal, který mnoho psal do petrohradského Čechoslováka a později, v roce 1918 tento časopis také redigoval.

Evidenci všech dobrovolců vedl ve vojenském referátu na Rusi kapitán Ziegelheim, nyní podplukovník v Olomouci, jehož některých záznamů o Přerovanech také s jeho laskavým svolením používám.

Jako náborový emisář působil velmi účinně bratr Jan Gayer, jemuž se podařilo získati do armády spousty nerozhodných zajatců. V jeho nikoliv nejsnazší práci jej podporoval zborovák bratr kapitán Vyplělík a jiní.

Snad bychom si mohli také přivlastniti tvůrce organisace kulturní činnosti na Rusi bratra dra Kudelu, který působil na přerovském gymnasiu několik let před válkou a jehož jedinečná osvětová práce na Rusi je chloubou českého vojska. Pilným dopisovatelem do „Československého vojáka“ byl bratr profesor

Zapomenutý Přerov

Víra, který psával zejména cenné statě o Žižkovi. Po bojích na magistrále přednášel na universitě v Tomsku o našich dějinách.

Nebyly to však jen ústřední časopisy, kam přerovští bratři přispívali, nýbrž i časopisy plukovní a menších vojenských částí. U 1. pluku bratr Pražák spolupracoval v časopise „Šlehy“. Ve 4. pluku pěkný a pestrý čtrnáctideník „Ruch“ redigoval br. Antonín Horák z Přerova, nyní odborný učitel v Kojetíně. Psával do něj také obsáhlé a cenné kritiky o ruské literatuře. U 7. pluku bratr Miloš Sum vydával a sám ilustroval rotný časopis „Pegas“, u 10. pluku sloužící bratr Černošský překládal do češtiny Dostojevského. A jistě ještě někteří bratři, o nichž nemáme záznamů, pracovali rovněž na literárním kolbišti.

Na poli divadelním měli nejlepší úspěchy bratři František a Miloš Sumové, a to jednak jako herci, jednak jako dekoratéri. Československé divadlo v Tomsku bylo považováno za nejkrásnější na Sibíři.

Několik divadelních kusů ruských i českých vypravil bratr Ziegelheim již v Kijevě. Tjž navrhoval také odbojné pohlednice protirakouské, a dle jeho návrhu byl též vyší prapor Kornilovců. Několik pomníků padlým bratrům na Sibíři navrhoval bratr Vinkšler, sochař z Přerova.

Bratr Pop byl vedoucím knihárny, která svázala v krátkosti svého trvání celé desítitisíce knih a brožur.

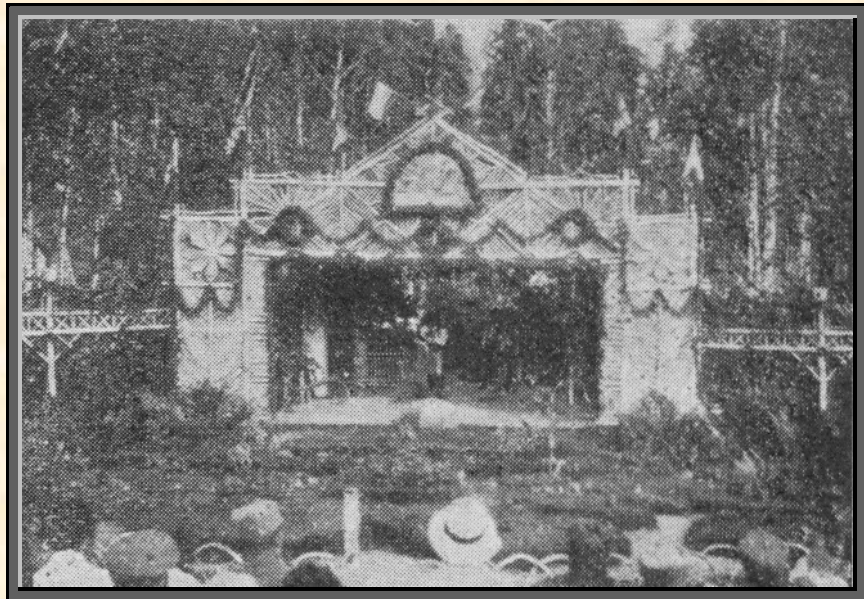
Ve zpěvu vynikali bratři Kozánkové, z nichž Jiří, který dnes vede legionářský pěvecký sbor v Bratislavě, byl dirigentem pěveckého sboru u dělostřelectva. Na Ukrajině vedl rotný pěvecký sbor bratr Hrabal z Předměstí.

A jak v kultu duše, tak i v kultu těla slavili Přerované vítězství. Bratr Josef Tůma, nadšený sokolský borec, dobyt v Irkutsku na armádních závodech I. ceny a bratr Konečný z Dělnické tělocvičné jednoty získal na závodech ve Vladivostoku první ceny ve skoku do dálky a v hladkém běhu na 100 metrů. Za krásné výkony byl podarován upomínkovými hodinkami.

Zmíním se ještě o několika zvláště a zajímavostech, při nichž spolupůsobili bratři z Přerova.

Velmi namáhavou a odpovědnou byla činnost bratra Švejnohy, který byl prvním doprovodem československé vlaškové pošty na Sibíři. Dopravoval zásilky z Jekatěrinburku do Vladivostoku a zpět, tedy nejdelší poštovní ambulancí světa. Jedna její cesta měřila více jak 7000 kilometrů a byla absolvována v 10 až 14 dnech. Bratr Švejnoha tak dosáhl světového dálkového poštovního rekordu, podnes nepřekonaného.

S výpravou na Kamčatku byl poslán jako spolehlivý fotograf bratr Popela z Přerova. Podářilo se mu zachytiti velkou a cennou fotografickou kořist.

Divadlo v přírodě 2. praporu 7. pluku v Tomsku.
Hlavními spolupracovníky byli bratři Sumové z Přerova

Zapomenutý Přerov

Jedním z prvních námořníků, kteří brázдили s československým parníkem hladiny Tichého oceánu, byl bratr Malina, který nedávno zakotvil v posledním přístavu života - na přerovském hřbitově.

Jako hledaní tlumočníci působili zejména bratr Sedláček u generála Syrového a bratr Svrdlík u „strýčka z Ameriky“ a pak na lodi v přístavech při návratu do vlasti. Bratr Houštava, ovládající několik cizích jazyků, používal svých znalostí při výslechu zajatců.

Vojenským atašé ve Washingtonu byl jmenován bratr Fierlinger, dnes vyslanec ve Vídni. Bratr major Černošek byl pozván na universitu v Pekingu, aby tam přednášel o Masarykovi a po válce byl jmenován vyslancem v Tallinu v Estonsku. Nejdále zavál osud básníka br. Oldřicha Zemka. Až do Japonska — země chrysaném. Náměty jeho prací podnes vzpomínají jeho vzácných zážitků.

Jistě to poněkud překvapí, tvrdím-li, že dnes mezi 158 ruskými legionáři Přerovany je více jak polovina těch, kteří obepluli zeměkouli ...

Také po válce se naši legionáři na mnoha místech velmi dobře uplatnili. O některých jsem se již zmínil v předešlých statích. 21 bratří zůstalo sloužiti v československé armádě a dosáhlo hodnosti štábních důstojníků. Jsou to zejména tito bratři: plukovník Josef Dostál, velitel 4. jezd. pluku v Klatovech, Dokoupil, podplukovník generálního štábu, nyní velitel v Ružomberku, podplukovník Jan Žužka velitel železničního pluku v Pardubicích, podplukovník intendant Fr. Ziegelheim v Olomouci, podplukovník Karel Janoušek, velitel 1. leteckého pluku v Praze, podplukovník Frant. Račovčík u generálního štábu v Praze a jiní.

Zaznamenal jsem ve článku alespoň stručně a přibližně vše o legionářích, kteří buď pocházejí z našeho města, nebo alespoň před převratem působili v Přerově, či k němu měli nějaký vztah. Je ovšem ještě mnoho legionářů, jimž se stal Přerov působištěm až po válce. Mezi ně patří i starosta města, odborný učitel Richard Kleiber, bývalý kapitán ruských legií, vrchní ředitel Středomoravských elektráren inž. AI. Němec. Rovněž bývalý kapitán ruských legií a mnoho dalších.

Snad bychom nenalezli jediný obor působnosti, v němž by Přerované nepracovali na vítězném průběhu naší národní revoluce, kterou nám cizina závidí a pro kterou i naši největší nepřátelé nenalézají nežli slova obdivu. Revoluce, jež také našim krajanům dala možnost proslaviti město Přerov na bojištích všech front. Budme přesvědčeni, že naši chlupci tak činili celým svým odvázným srdcem a všim svým umem. Řadu dokumentů o tom chová museum zahraničního odboje v Žerotínově zámku, v němž lze nalézti dostatek dokladů o tom, jak hrdinně si naši občané vedli ve víru a vraždění hrozně světové revoluce.

Zdroj: Přerovsko-Kojetínsko (1933)